

foto's Fabrice Ottburg

Groenblauwe dooradering voor e

Kleine natuurlijke landschapselementen, die samen zorgen voor een 'groenblauwe dooradering' van het landschap, leveren belangrijke 'landschapsdiensten' aan de regio. Voorbeelden hiervan zijn waterzuivering, verkoeling, bestuiving en natuurlijke plaagonderdrukking. Het gestage verdwijnen van landschapselementen vraagt om nieuwe investering. Provincie Overijssel, Landschap Overijssel en Alterra ontwikkelden de methode 'PLAN-IT' die helpt zoeken waar investeringen in groenblauwe dooradering het meeste bijdragen aan gewenste landschapsdiensten.

— Sabine van Rooij en Eveliene Steingröver (Alterra)

> DE LAATSTE DECENNIA is het platteland in Nederland op veel plekken sterk veranderd. Gebieden waar landschapselementen zoals houtwallen, bomenrijen, hagen of bloemrijke oevers en akkerranden (de groenblauwe dooradering) de regio zijn identiteit gaven, zijn door intensivering van het landgebruik en rationalisering van de verkaveling soortenarmer en eenvormiger geworden.

Kleine natuurlijke landschapselementen leveren belangrijke baten aan onze maatschappij en aan de regio. Voorbeelden hiervan zijn waterzuivering, verkoeling, bestuiving en natuurlijke plaagonderdrukking. We noemen deze baten landschapsdiensten. Ook geven landschapselementen en hun patronen informatie over het ontstaan van het landschap en zijn vroegere bewoners. Bovendien maken natuurlijke elementen het landschap ook gewoon mooi.

Met het verdwijnen van een enkele houtwal, bomenrij of haag verandert het niveau van vele

en duurzaam en vitaal platteland

landschapsdiensten niet merkbaar, maar met het gestage verdwijnen ervan zijn de baten die groenblauwe dooradering levert in bepaalde regio's wel verschaald. Bewoners, bezoekers en de regio verliezen hiermee tal van landschapsdiensten; landschapsdiensten die we als vanzelfsprekend beschouwen. Dit heeft zijn weerslag op de vitaliteit van de natuur, mensen en de gemeenschap, en daarmee op de economische kracht van de regio.

Provincies, gemeenten en provinciale landschappen signaleren dit probleem steeds vaker en zoeken naar mogelijkheden om het platteland te vitaliseren door te investeren in behoud en ontwikkeling van groenblauwe dooradering. Bestaande budgetten hiervoor zijn echter klein en nu ook hoogst onzeker.

Slim investeren

Investeren in groenblauwe dooradering is investeren in een vitaal platteland. Maar hoe levert deze investering het meeste op? Investe-

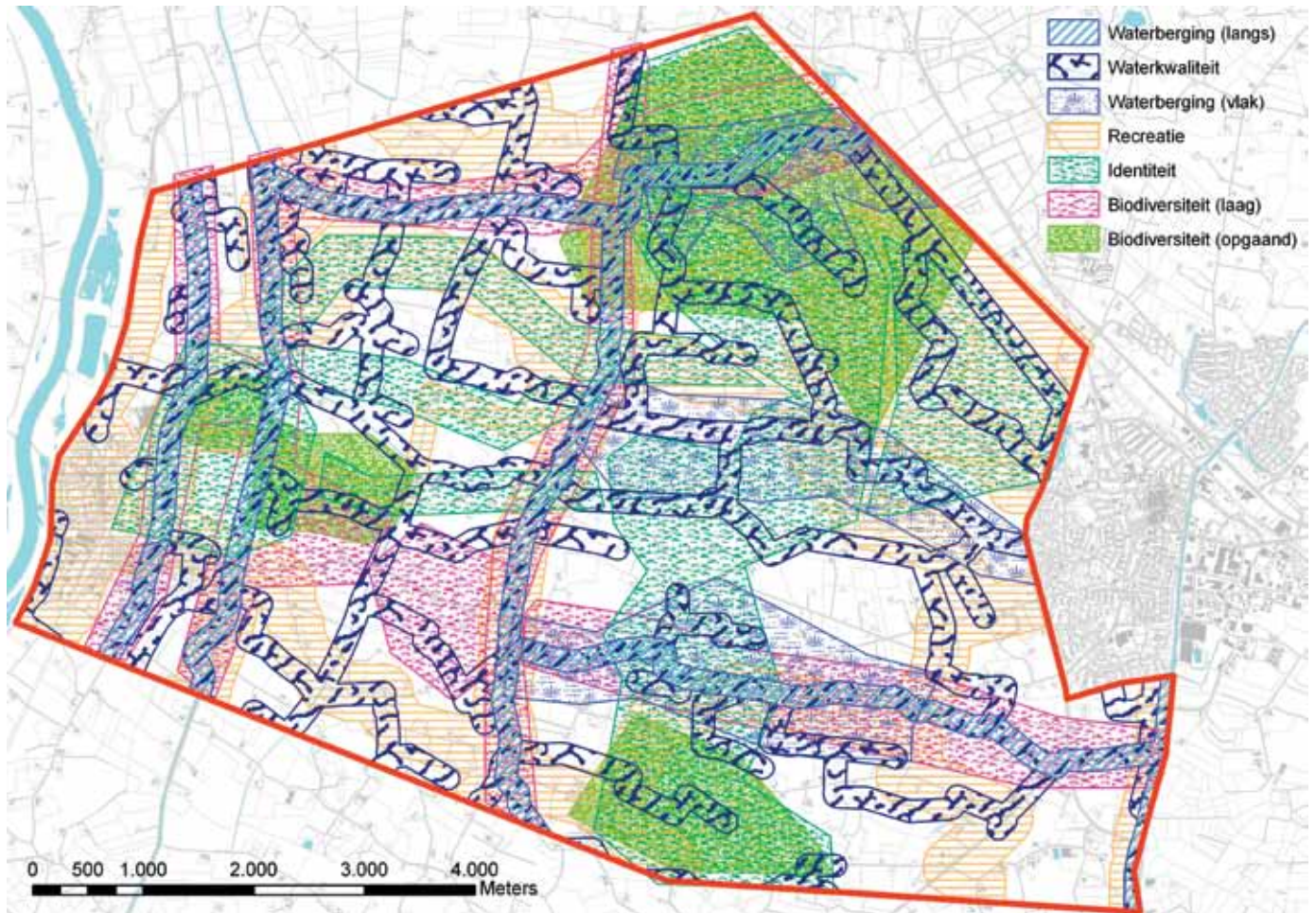
ren in welke landschapselementen, hoeveel en waar? Provincie Overijssel, Landschap Overijssel en Alterra ontwikkelden in een aantal case studies hiervoor een methode, 'PLAN-IT', om met deze vragen om te gaan en te komen tot zoekgebieden waar investeringen in groenblauwe dooradering het meeste bijdragen aan gewenste landschapsdiensten in een gebied. In dit artikel illustreren we de PLAN-IT methodiek aan de hand van de case studie die is gedaan in het gebied tussen Raalte en Wijhe.

De PLAN-IT-methodiek bestaat uit vier stappen:

- **Wat willen we?** Welke landschapsdiensten willen de initiatief nemende partijen naar een hoger niveau tillen? En per gewenste landschapsdienst: wat is dat gewenste niveau? Welke groene of blauwe landschapselementen leveren deze landschapsdienst? En hoeveel aan groenblauwe dooradering kan er worden aangelegd of worden onderhouden voor het leveren van deze landschapsdienst? Hierbij is het van belang om

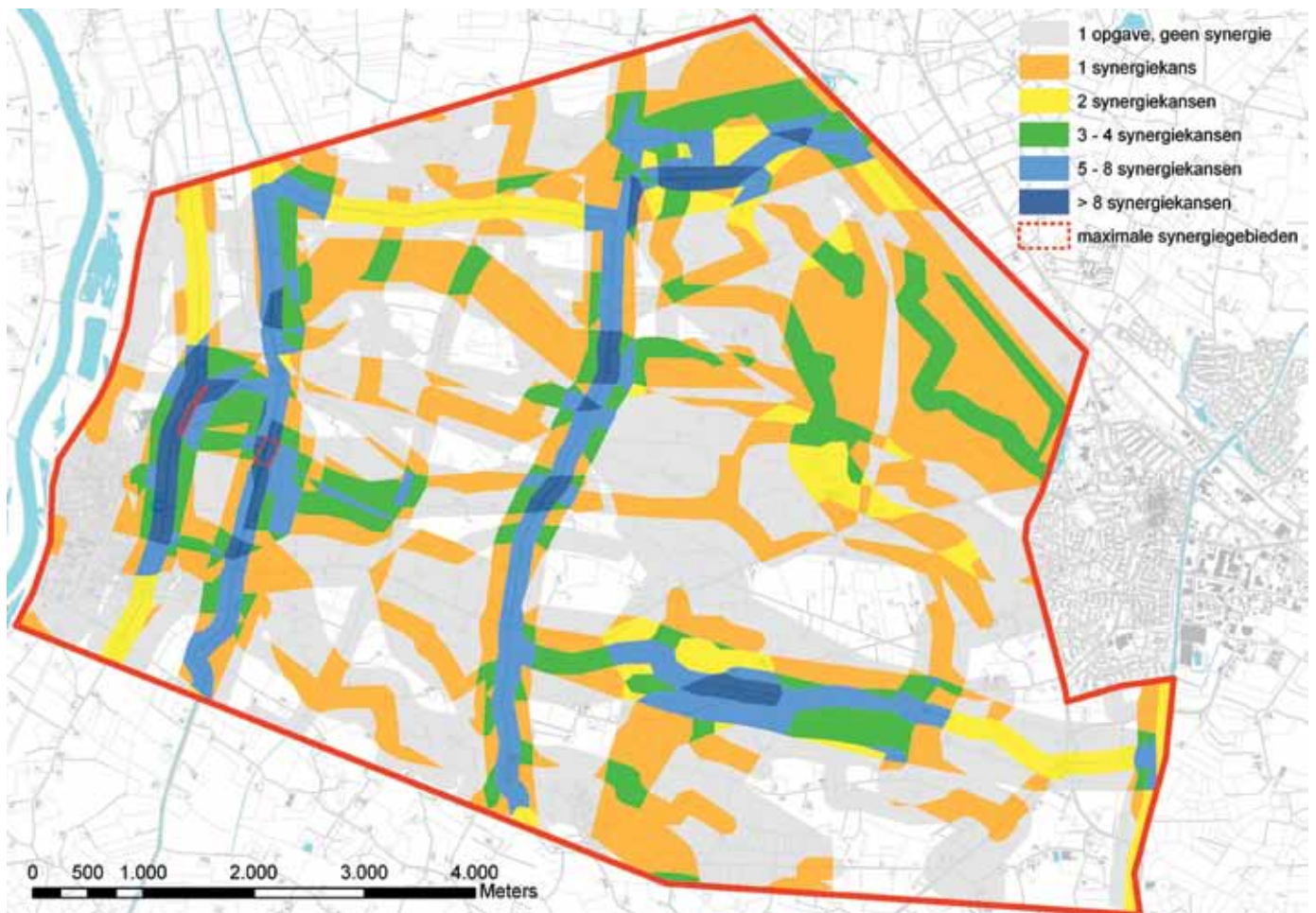
naar de langere termijn te kijken.

- **Wat hebben we?** Om de opgave helder te krijgen moet het netwerk van bestaande groenblauwe dooradering in het huidige landschap worden geanalyseerd en moet worden vastgesteld in welke mate de gevraagde landschapsdienst al geleverd wordt. De analyse van het huidige landschap vindt plaats aan de hand van kaarten van de huidige situatie enerzijds, en vuistregels voor de relatie tussen landschapselementen en landschapsdiensten anderzijds. Deze vuistregels worden in de werkgroep in samenwerking tussen vakexperts met wetenschappelijke kennis en stakeholders met gebiedskennis opgesteld. De opgestelde vuistregels geven aan op wat voor plek het landschapselement de landschapsdienst optimaal kan leveren (bijvoorbeeld: waar zijn bufferstroken het meest effectief), in welke samenhang van landschapselementen de landschapsdienst optimaal geleverd kan worden (bijvoorbeeld grote plekken, smalle kantjes) en welke

Figuur 1
 Boven: het tussenresultaat van de stapeling van schetsvellen met prioritaire gebieden voor diverse landschapsdiensten.

Onder: de synergiekaart die op basis daarvan gemaakt kon worden met de GIS-tool.

lengte en breedte van landschapselementen optimaal is. In deze vuistregels kunnen de gebiedsexperts hun lokale kennis over hun gebied inbrengen, zowel over de fysieke aspecten daarvan, als over draagvlak voor of weerstand tegen bepaalde maatregelen. Ook geven de gebiedsexperts aan welke landschapselementen voor hun belang gewenst zijn of juist ongewenst. Op basis daarvan wordt er een tabel gemaakt die de synergie of het botsen van maatregelen voor verschillende landschapsdiensten laat zien.

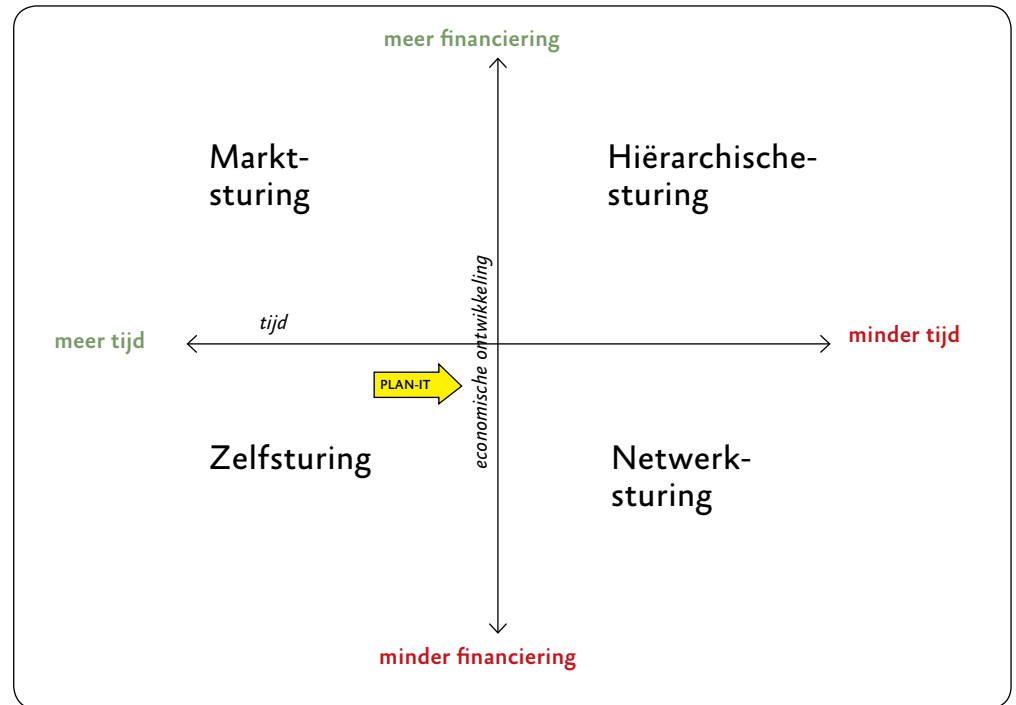
- **Wat kunnen we verbeteren en waar?** Na dit voorwerk in de werkgroepen volgt er een workshop met alle relevante actoren in het gebied. In deze workshop wordt voor elke landschapsdienst de analyse van het landschap voor de gevraagde landschapsdiensten gedeeld en aangevuld. Aan de hand van de opgestelde vuistregels wordt gekeken waar goede mogelijkheden liggen voor de verbetering. Het resultaat is een serie kaarten ('schetsvellen') met zoekgebieden per landschapsdienst en een tabel met daarin de specifieke opgave voor een zoekgebied.
- **Waar is synergie mogelijk?** In de laatste stap worden de zoekgebieden per landschapsdienst over elkaar heen gelegd. Voor deze stap is een GIS-tool gemaakt waarmee de synergie tussen maatregelen die in de zoekgebieden gewenst zijn op de kaart zichtbaar kan worden gemaakt. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de eerder gemaakte synergietafel. Het resultaat van de stap is een synergiekaart ('synergie totaal'; figuur 1).

Synergie

Met de synergiekaart worden de locaties inzichtelijk waar een investering in groenblauwe dooradering een belangrijke bijdrage levert aan meerdere gewenste landschapsdiensten. Oftewel, waar een investering op één locatie aan meerdere landschapsdiensten een belangrijke bijdrage levert.

Deze informatie kan gebruikt worden bij het opstellen van scenario's voor een gebied. Hierbij kunnen verschillende invalshoeken worden gekozen:

- **Vanuit een bepaalde landgebruiksfunctie:** door het dichtmaken van de 'gaten' in het netwerk van landschapselementen die samen efficiënter de gewenste landschapsdienst kunnen leveren dan ieder apart. De synergiekaart geeft inzicht of er plekken zijn waar andere landgebruiksfuncties dan wel actoren ook profiteren van de investering in landschapselementen, en waar dus samen geïnvesteerd kan worden.
- **Vanuit beschikbare financiële middelen:** wanneer er financiering beschikbaar komt voor een bepaald type landschapselement,

Figuur 2
Typen sturing, afhankelijk van tijd en economische ontwikkeling

kan met de synergiekaart - en de onderliggende kaarten - bekeken worden waar de investering het meeste rendement oplevert voor diverse gewenste landschapsdiensten. Hiermee kan er meer rendement gehaald worden uit de investering in het landschap.

- **Vanuit coalities van actoren:** wanneer verschillende actoren in een gebied besluiten om samen te investeren in landschapselementen, wordt met een synergiekaart inzichtelijk waar deze investering al hun belangen dient.

Sturing

In de studie 'functiecombinaties op het boerenland' is geanalyseerd welke typen sturing (governance) voorkwamen bij situaties waarin private partijen in het landschap investeerden. Uit deze studie bleek dat de sturingsstijl de afgelopen decennia is verschoven van overwegend hiërarchische sturing naar zelfsturing. Dit past bij de ontwikkeling van een terugtrekkende overheid.

In figuur 2 zijn de vier doorgaans in de bestuurskunde onderscheiden sturingsstijlen weergegeven. Hierin zijn de situaties waarin deze van toepassing zijn, gekarakteriseerd naar urgentie van het probleem en naar de beschikbaarheid van financiering. In de huidige situatie, waarin er weinig (en steeds minder) financieringsmogelijkheden voor landschapselementen beschikbaar zijn, en er voor veel landschapsdiensten afzonderlijk op lokaal

schaalniveau geen grote urgentie bestaat, zullen investeringen in het landschap afhangen van initiatieven die vanuit zelfsturing ontstaan. Omdat er op een groter schaalniveau wel een grotere urgentie is en veel landschapselementen in netwerken op een hoger schaalniveau efficiënter zijn in het leveren van landschapsdiensten, blijft het potentieel aan landschapsdiensten die het landschap kan leveren, onbenut.

Met de PLAN-IT-methodiek denken de auteurs dat het proces van zelfsturing kan worden versneld door netwerkvorming tussen actoren te faciliteren met het ontwikkelen van inzicht in aantrekkelijke vormen van samenwerking met specifieke actoren en op specifieke locaties. Het gevolg hiervan zou zijn, dat coalities elkaar (sneller) kunnen vinden en beter inzicht hebben in elkaars doelen en belangen waardoor er sneller tot zaken kan worden overgegaan. Overheden als de provincie of gemeenten kunnen dit proces faciliteren of optreden als meebetalende actor in de coalities, en daarmee een kwalitatief rijker landschap katalyseren.<

Sabine van Rooij
Sabine.vanRooij@wur.nl

Meer informatie is te vinden in rapport: Alterra-rapport 2176 "Plannen met multifunctionele groenblauwe netwerken in Salland".